

piątek, 31.03.2023

Józefowo - wieś pogranicza

Wpatrując się w mapy, niezależnie czy obecne, czy też starsze, można zauważyć jedną ciekawą cechę. Wieś położona jest na obrzeżach kompleksów leśnych, które ciągnęły się w kierunku Warmii i Pomorza.

Początki i nazwa

Józefowo jako samodzielna wieś pojawia się na mapach Królestwa Polskiego stosunkowo późno, biorąc pod uwagę istnienie wsi okolicznych. Nie ma tej miejscowości w dziele „Mappy Królestwa Polskiego” autorstwa Juliusza Colberga z 1827 roku, ani też na żadnej starszej mapie ziem polskich oraz Ziemi Zawkrzeńskiej. Dopiero w latach późniejszych - z lat 40 XIX wieku możemy znaleźć wieś i informacje o niej. Mogło by to wskazywać na dość późne lokowanie, ale przeczą temu inne informacje.

Na wcześniejsze lokowanie wsi wskazuje nazwa miejscowości - Józefowo. Nazwa odimienna związana jest przeważnie z imieniem założyciela, bądź właściciela ziem, na których lokowano wioskę. Tak wyglądała sytuacja w całym Królestwie Polskim - szczególnie w Galicji i Małopolsce - z tego okresu związane są z imieniem władcy - cesarza austriackiego. Biorąc to pod uwagę pojawiają się dwaj kandydaci do miana założyciela wsi. Pierwszym „podejrzany” jest Józef Nieznański - szambelan królewski i zarazem właściciel dóbr Kęczewskich do roku 1830. Nie był on częstym gościem na tych terenach, a ponadto umiera w okolicach 1830 roku.

Drugim kandydatem jest Józef Kosiński, najstarszy syn Adama Kosińskiego i jego spadkobierca. Adam Kosiński wpierw wydzierżawia, a następnie wykupuje dobra Kęczewskie, stając się właścicielem Kęczewa, Woli Kęczewskiej, obu Lipowców oraz czasowo też Krępy. Jego syn - Józef - przejmuje majątek w połowie XIX wieku na mocy decyzji rady rodzinnej, gdyż w momencie śmierci ojca był jeszcze niepełnoletni. Za jego czasów majątek ten przeżywa swój złoty okres.

Jednak według wzmianek z pamiętnika syna Józefa - Włodzimierza - Józefowo już wtedy istniało jako osada związana z majątkiem Kęczewskim i w dodatku nosiła obecną nazwę. Dlatego wydaje się, że nazwę należy wiązać z osobą Józefa Nieznańskiego, szambelana królewskiego i fundatora generalnej odbudowy i przebudowy obecnej świątyni Lipowskiej, a także ówczesnego właściciela dóbr kęczewskich.

O ile kwestię nazwy udało się jakoś rozwiązać, o tyle bardzo zagadkową jest inna adnotacja zawarta w Słowniku Geograficznym Ziem Królestwa Polskiego. Słownik ten raz jeden wymienia nazwę wsi: Borek Kiencewski. Wieś ta miała się znajdować w odległości 15 wiorst od Mławy, a na jej terenie mieszkało 22 włościan w 6 zagrodach, którzy posiadali do swojej dyspozycji 90 mórg gruntu.

Jest to jedyna wzmianka o takiej wsi i w dodatku należącej do dóbr kęczewskich i do gminy kęczewskiej. Co więcej, żadne znane nam opisy ani archiwa nie wymieniają miejscowości po tej nazwie. Nigdzie nie udało się znaleźć żadnego śladu jej istnienia.

ponieważ poszukiwania informacji, trzeba warto zastanowić się nad problemami wynikającymi z tej zagadkowej budowy. biorąc pod uwagę podobieństwa do Józefowa, że chodzi o tę samą miejscowość. W takim wypadku, początek Józefowa trzeba by przenieść przynajmniej na przełom XVIII i XIX wieku, albo na koniec XVIII wieku. Zmiana nazwy była by tylko formalnością, bo chodziło o wieś już istniejącą.

Sytuacja komplikuje się w momencie, gdyby okazało się że są to dwie różne wsie. Bo w tak wypadku powstaje pytanie co stało się z Borkiem Kienieczewskim. I gdzie ta wieś była lokowana. Popuszczając wodze fantazji, możemy też zastanowić się, czy istnieje możliwość lub jakieś prawdopodobieństwo, że Borek Kienieczewski mógł być pierwowzorem Borka z „Nocy i Dni”. Oczywiście są to tylko spekulacje, ale warte zastanowienia.

Naszym zdaniem, popartym pewnymi podobieństwami, jest to wieś, którą przemianowano na Józefowo.

Zajęcia mieszkańców

Nie da się z całą pewnością określić czemu miało służyć lokowanie wsi, w dodatku małej i o nikłej ilości mieszkańców i z daleka od wiosek. Prawdopodobnie, jest to hipotetyczne rozważanie, chodziło o kilka spraw:

- karczowanie lasu i pozyskiwanie drewna do tartaku i rozbudowy przemysłowej - gorzelnia i krochmalnia
- tworzenie nowej wioski i przygotowanie terenu pod uprawę rolną lub pozyskiwanie miodu i owoców leśnych
- być może - ze względu na bliskość granicy - strzeżenie pól i zwierząt przed przemytnikami

Być może, co też jest ciekawą hipotezą, chodziło o zatrzymanie w Kęczewie urzędu Gminy, przez rozwój osadnictwa, ponieważ Kęczewo, jeszcze na początku XIX wieku było siedzibą Gminy Kęczewskiej. Być może jakieś jeszcze nie odkryte przez nas archiwa lub wzmianki odpowiedzą na pytanie co było przyczyną takiej lokalizacji.

Dane historyczne

Słownik geograficzny Królestwa Polskiego, wydany w 1886 r., podaje, że Józefowo położone było w powiecie mławskim, w gminie Turza i w parafii Lipowieckiej. Znajdowało się w odległości 15 wiorst (wiorsta była rosyjską miarą odległości wynosząco około 1066 m) od Mławy. W okresie około 1860 roku znajdowało się w niej 5 gospodarstw, w których mieszkało około 50 osób. Teren upraw wioski obejmowało obszar około 90 mórg (historyczna jednostka powierzchni, używana w rolnictwie. Początkowo oznaczała obszar, jaki jeden człowiek mógł zaorać lub skosić jednym zaprzęgiem w ciągu dnia roboczego (dokładnie od rana do południa), a jej wielkość wynosiła zależnie od jakości gleby, zaprzęgu i narzędzi w Europie 0,33–1,07 hektara).

Tenże Słownik informuje też, że we wsi znajdował się posterunek rosyjskiej straży pogranicznej. Po odzyskaniu Niepodległości w 1918 roku Józefowo nadal stanowiło wieś graniczną, aż do 1945 r.

Obecnie, według danych ze spisu powszechnego z 2021 roku, na terenie wsi zamieszkuje 20 osób. Jest to wieś sołecka.

W roku 1972 Komisja Ustalania Nazw Miejscowości wydała broszurkę o ciekawym tytule: „Urzędowe Nazwy miejscowości i obiektów fizjograficznych”. W tej pozycji znajdujemy kilka określeń miejsc wokół Józefowa:

- Las Pruski - las
- Las Wolarski - las
- Pola Pierwszego - pola
- Wapienna Góra - pola i góra

Wydarzenia historyczne

Józefowo, ze względu na swoje położenie, było świadkiem wielu wydarzeń historycznych, bądź wprost, bądź też pośrednio. Do takich wydarzeń należało Powstanie Styczniowe z 1863 roku. W okolicach wsi był szlak powstańczy, przez który przedostawali się do walczącego kraju, a później uciekali powstańcy i ochotnicy dla walki z zaborcami. We wrześniu 1939 roku był to teren operacyjny Armii Modlin, która broniła przejścia z Prus do Warszawy w czasie Bitwy Mławskiej.

W okresie międzywojennym przez okoliczne lasy wielokrotnie urządzano „wycieczki” do Prus w celach zarobkowych bądź przemysłowych. Był to też teren działań wywiadów i polskiego i niemieckiego. Działania wywiadowcze, choć prowadzone od lat 20-tych XX wieku, nabrały intensywności w okresie poprzedzającym wybuch II Wojny Światowej.

Ps. Zapraszamy do obejrzenia zdjęć w poniższej Galerii.

-

Strona oraz materiały zawarte w niej są objęte prawami autorskimi. Wykorzystywanie, kopiowanie i publikowanie części lub całości treści i informacji zawartych na stronie Parafii wymaga zgody Administratora Serwisu Parafii św. Mikołaja w Lipowcu Kościelnym (adres e-mail w nagłówku strony).

—